

**Tıp Fakóltesi Öğrencilerinin Anatomi Uygulamaları Hakkındaki Görüşleri:
Bir Geri Bildirim Örneđi**

Senem Turan-Özdemir*, N. Şimşek Cankur, M. Ayberk Kurt*****

*** Uzm. Dr.; Uludağ Üniversitesi Tıp Fakóltesi Anatomi Anabilim Dalı**

**** Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi Tıp Fakóltesi Anatomi Anabilim Dalı**

***** Yrd. Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi Tıp Fakóltesi Anatomi Anabilim Dalı**

Özet

Öğrenci geri bildirimleri, öğretme-öğrenme sürecinde ulaşılan düzeyi belirlemede yaygın uygulama alanı bulan araştırma yöntemlerindedir.

Bu çalışmada, her biri iki seçenekli, altı sorudan oluşan bir anket formu uygulanarak Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi ikinci sınıf öğrencilerinin iki yıl boyunca katıldıkları anatomi uygulamaları hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamına alınan 180 öğrenciden 103 tanesi geri bildirimde bulunmuştur.

Çalışmanın sonucunda öğrencilerin uygulama saatlerini % 56,3'ü oranında yeterli buldukları, % 71,8 oranındaki öğrencinin ise kaynak kitap seçiminde güçlük yaşadığı görülmüştür. Öğrencilerin büyük bölümü uygulama sonunda sözlü sınav yapılmasını benimsemektedir (% 68,0). Sorumlu öğrenci uygulamasından memnun olmayanların oranı % 57,3'tür.

Ankete katılan bir grup öğrencinin vurguladığı bir nokta da kendilerini doğrudan ilgilendiren bir konuda fikirlerinin alınmasından son derece memnun olmalarıdır. Anket sonucunda ortaya çıkan bir diğer önemli konu ise öğrenci çalışma rehberlerine olan gereksinimdir.

Anahtar kelimeler: Tıp eğitimi, iletişim, geri bildirim

Summary

Medical students' opinions on anatomy practicals: A questionnaire sample

One of the widely used tools in evaluation of the teaching and learning level is student questionnaires. In the present study, it was aimed to obtain the Uludag University Medical Faculty students' opinions on the practicals and cadaver dissections during the anatomy and neuroanatomy courses using questionnaires, composed of six true/false questions. One hundred and three of 180 students answered and returned the questionnaires.

In this study, 56,3 % of the students were satisfied with the total hours of practicals, 71,8 % had some difficulties in reaching to the appropriate reference textbooks. Application of an examination at the end of each practical were approved by the majority of the students (68 %). Fifty seven point three % of the students did not approve the responsible student application in the practicals.

In addition, a group of the students acknowledged the application of such a questionnaire on a subject which is directly related with them. Another important result revealed by this study is that the distribution of laboratory handouts prepared for each practical is necessary.

Key words: Medical education, communication, questionnaire

Giriş

Tıp eğitimi son zamanlarda pek çok tartışma platformunda gündeme gelmektedir. Eğitim konusunun bu denli sorgulanmasının temelinde bilgi dünyasında yaşanan değişimin çok yönlü olması yatmaktadır. Bilgi üretimi ve kullanımının her geçen gün artması, bireyler ve kurumlar arası rekabetin hız kazanması ve belki de en önemlisi internet ortamı ile birlikte bilgi transferinde ortaya çıkan inanılmaz hızlanma kalıplaşmış yöntemlerin tartışılmasını gündeme getirmiştir.

Tıp eğitimi, kendi kendine öğrenmeyi yaşam süresince özendirir ve bu beceriyi öğrenciye kazandıran bir formatta olmak zorundadır. Bu zorunluluğun temelinde tıp fakültesine giriş ile başlayan ve aktif meslek yaşamının sonuna kadar devam eden tıp eğitiminin, sürekli olarak gelişerek yenilenen dinamik bir süreçte gerçekleşmesi vardır. Bilgi karşısında eleştirel algılama yapabilme yetisi, bilginin keşfedilmesine dayanan bir öğrenme tutumunun kazandırılması, pasif bilgilendirme yerine merak uyandırma asıl amaçlar olmalıdır. Bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen öğretme-öğrenme sürecinin etkili bir şekilde yürütülmesi tesadüflere bağlı olmamalıdır. Sağlıklı bir eğitim-öğretim ortamının oluşturulması ve sürdürülmesi eğitmenin sorumluluğu altındadır¹.

Ülkemizde ulusal kongreler ve düzenlenen diğer toplantılar tıp eğitimini güncel tartışma ortamına taşımıştır. Bu tartışmalarla eğitim konusunun önemi vurgulanarak farklı bakış açıları yaratılmakta ve tıp eğitimcilerine yeni ufuklar açılmaktadır. Modern eğitim sistemlerinde yaygın bir uygulama alanı bulan öğrenci geri bildirimleri de bu tartışmalar ile birlikte güncellik kazanan yeni yöntemlerdir²⁻⁴. Öğrenci geri bildirimleri, öğrencilerin eğitime katkılarını sağlamaktadır. Günümüzde sıklıkla baş vurularak eksikleri tamamlamada, yanlışları düzeltmede oldukça etkili bir kullanım alanı bulmuştur. Onanma sürecinde eğitim programlarının değişmez öğelerinden biri haline gelmiştir^{5,6}.

Görsel bir bilim dalı olan anatomi, tıp fakültelerinde temel bilimler başlığı altındaki eğitim öğretim programları içerisinde önemli bir yere sahiptir⁷. Öğretme-öğrenme sürecinde görsel yöntemlerin işitsel ve diğer yöntemlere oranla etkinliği, anatomi öğreniminde uygulamaların önemini ortaya

koymaktadır⁸. Uygulama salonlarında yeterli sayıda kadavra ve diğer materyal kullanılarak ve az sayıda tutulan öğrenci sayısı ile gerçekleştirilen anatomi öğretiminin daha verimli olacağı kuşkusuzdur.

Bu çalışmada tıp eğitiminde önemli bir yeri olan anatomi dersinin uygulama çalışmaları ile ilgili ikinci sınıf tıp öğrencilerinin düşüncelerini, eleştirilerini ve önerilerini almak amacıyla hazırlanan bir geri bildirim uygulanarak sonuçları değerlendirilmiştir.

Yöntem ve Gereçler

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde 1999-2000 ve 2000-2001 eğitim-öğretim dönemlerinde anatomi uygulamalarına katılan ikinci sınıf öğrencileri bu çalışma için toplum olarak alındı. Çalışmada yanıtları iki seçenekten oluşan altı soruluk bir geri bildirim formu kullanıldı. Öğrencilerin uygulamalara eleştirel yaklaşımları ve önerilerini bildirebilecekleri bir bölüm de soru formuna eklendi. Geri bildirim formları son uygulamaya katılan 180 öğrenciye dağıtıldı ve beş gün içinde iade edilen 103 form değerlendirildi.

Geri bildirimlerin güvenilirliğini artırmak amacı ile öğrencilerden isim belirtmeleri istenilmedi ve bu yolla fikirlerini baskı altında kalmadan, daha açık bir şekilde ifade edebilmeleri sağlandı.

Geri bildirim formları ile uygulamaya ayrılan sürenin yeterliliği, uygulama konusunun önceden dikkate alınma ve ön hazırlık yapılma düzeyleri, öğrencilerin doğru kaynaklara ulaşabilirliği, uygulamanın sunulmuş şeklinin etkinliği ve uygulama sonu öğretim üyesi ile bire bir yapılan değerlendirmelerin gerekliliği araştırıldı.

Bulgular

Öğrencilerden 58'i (% 56,3) uygulama ders saatlerinin yeterli olduğunu düşünürken, 45'i (% 43,7) artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerden 74'ü (% 71,8) kaynak kitap seçimi konusunda zorlandıklarını bildirmektedir. Uygulamaların sonunda sözlü sınav uygulaması yapılmasının faydalı bir yöntem olduğunu düşünen 70 (% 68,0) öğrenci vardır. Uygulamanın işleme şekli konusunda 45 öğrenci (% 43,7) sorumlu arkadaşlarının konuyu özetlemesinin etkili bir yöntem olduğunu düşünürken yarıdan fazlası (59 öğrenci, % 57,3) bu uygulamadan memnun olmadığını bildirmiştir. Öğrencilerin % 29,1'i (n= 30) uygulamada işlenecek ders konusunun ne olduğunu dahi bilmemekte; uygulamaya ön hazırlık yaparak gelen öğrencilerin oranı ise % 36,9 (n= 38) düzeyinde kalmaktadır.

Görüşlerin serbestçe belirtilebildiği bölümde öğrencilerin değindikleri başlıca konular şunlardır:

1. Uygulamanın öğretim üyeleri tarafından da anlatılması (n= 16),
2. Uygulama öncesi çalışma notu verilmesi (n= 5)
3. Klinik bilgilerin artırılması (n= 7)
4. Birinci sınıfta anatomi için ayrılan ders saatinin fazla olduğu ve efektif kullanılmadığı (n= 7)
5. Ders notlarına internet aracılığı ile ulaşılabilme oranının artırılması (n= 3)
6. Kadavra sayısının artırılması ya da kadavra başına düşen öğrenci sayısının azaltılması (n= 21)

Tartışma

Öğrenmeyi öğretmek ve bu süreçte öğrenciye rehberlik etmek, kaynak seçiciliği konusunda yol gösterici olmak ve bilgiye ulaşma yollarını öğretmek eğitimde temel alınmalıdır. Öğretilenlerin çok kısa sürede unutulduğu, sürekli öğrenme dürtüsü ve doğru bilgiye ulaşma çabası ile gerçek ve kalıcı bilgiye ulaşıldığı unutulmamalıdır⁹. Alınan eğitimin sürdürülmesinin toplum sağlığını korumaya ve iyileştirmeye yönelik bir öz sorumluluk duygusu olduğunun kavratılması her şeyden önemlidir. Eğitimci eğitilenlerin gereksinimlerini, beklentilerini tam olarak anlamak ve bilmek zorundadır. Aynı şekilde eğitilenler de, o ortamda neden bulduklarını net bir şekilde kavramış olmalıdırlar. Her öğrenci öncelikle kendisinin bir birey olarak görülmesini ve özgüveninin korunmasını ister. Eğitimde aktif olmak, sahip olduğu deneyimleri paylaşmak ve eğitime katkıda bulunduğunu hissettirmek ister¹.

Tıp eğitimi sırasında öğrencilerden alınan geri bildirimler, uygulanan eğitim programlarının içerik ve yöntemi ile ilgili geleceğe yönelik düzenleme yapılmasında önemlidir. Eğitimle ilgili yapılanmada uygulanması ön görülen programların geçerli ve nitelikli olabilmesi için iki yönlü iletişim kurulması zorunluluğu vardır. Başarılı bir eğitim programı hazırlanmasında eğitimci kadar öğrenci de önemlidir ve bir takım oluşturma mantığı ile iş birliği yapma sistematığının kazanılması gerekir. Kazanılan edinimlerin paylaşılması ve sorunlara çözüm bulunmasında etkili iletişim kurulması, eğitim yaşamında başarılı olmayı kolaylaştıran bir faktördür. Tek taraflı iletişime örnek verilebilecek olan alışılmış öğretmen anlatımları yerine karşılıklı etkileşime dayanan aktif öğrenmede öğrenci neyi ve ne kadar öğrenmesi gerektiği gibi konularda söz sahibi olmak istemektedir. Öğrenci merkezli öğrenim modelinde pasif öğrenci kavramı kaybolmakta, öğretmen de yol gösterici niteliğine ulaşmaktadır. Araştırmacı olma ve kendi kendine öğrenme becerisini kazanmayı amaçlayan bu eğitim modelinde iletişim

iki taraflıdır¹⁰. Günümüzde giderek yaygınlaşan öğrenci merkezli öğrenim modelinin temelinde karşılıklı iletişimin önemi büyüktür. Bu etkileşimin araçlarından bir tanesi de oturumlar sonunda alınan geri bildirimlerdir. Tıp öğrencisinin bir yetişkin olduğu ve yetişkinlerde daha iyi öğrenmeyi sağlayan koşullardan bir tanesinin de öğrencinin öğrenme sürecini değerlendirmesi olduğu unutulmamalıdır¹¹.

Eğitim, öğrencilerin eğitimleri ile ilgili olarak söz sahibi olmalarının gerekli olduğu dinamik bir süreçtir. Aktif ve karşılıklı etkileşim içinde olmaları grubun toplam verimini ve motivasyonunu önemli ölçüde artırır. Yeterli ve doğru geri bildirim almak öğretim kadrosunun sorumluluğundadır. Öğrencilerin geri bildirim vererek sorunlarının düzeleceğine ve verdikleri geri bildirimlerin dikkate alınacağına inanmaları önemlidir. Çalışmamızda bazı öğrencilerin bu konuda inançsız olduğu da görülmüştür. Geri bildirimler yaşanmış öğrenci deneyimlerini yansıttıkları için ders programlarını düzenleyenlere rehber olmak durumundadır¹². Etkili bir geri bildirim herhangi bir konuda karar almada daha çok bilgiye ulaşılmasını sağlar, çalışanlara verimlerini kısıtlayan sorunlar için çözüm üretme fırsatını verir, öğrencilerin motivasyonunu ve verimini artırır.

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde birinci sınıfta 40, ikinci sınıfta 98 olmak üzere toplam 138 saat boyunca sürdürülen anatomi uygulamalarında öğrenciler gruplara ayrılmış ve her grup için bir sorumlu öğretim elemanı görevlendirilmiştir. Ders programlarında yer alan uygulama konuları dönem başında belirlenen ve her grup için iki öğrenciden oluşan "sorumlu öğrenciler" tarafından grubun diğer öğrencilerine aktarılmıştır. Sorumlu öğrenciler uygulama öncesinde öğretim elemanı ile birlikte disseksiyonlara katılarak hazırlanmışlar ve ders saatindeki konu aktarımlarını sorumlu öğretim elemanının gözetiminde gerçekleştirmişlerdir. Uygulamalar kadavra, model, planj ve bilgisayar destekli programlardan yararlanılarak yürütülmüş, klinik ve temel bilgiler arası entegrasyonu öğretim elemanlarınca sağlanmıştır. Yürütülen bu uygulama programına yönelik olarak öğrencilerin görüşleri alınmış ve bu görüşlerin daha sonraki uygulamalar için rehber olması amaçlanmıştır.

Uygulanan anket sonucunda gözlemlenen bir nokta, öğrencilerin fikirlerinin sorulmasından duydukları memnuniyet olmuştur. Serbestçe bildirilen görüşlerden bir tanesi, kaynak seçme konusunda yaşanan zorluktur. Bir grup öğrenci tarafından ifade edildiği gibi yol gösterici niteliğine sahip bir çalışma rehberinin hazırlanması bu zorluğun aşılmasında etkili olabilecektir. Kuramsal derslerde olduğu kadar uygulama çalışmaları için de önceden dağıtılan ve günlük konularla ilgili bilgileri içeren yazılı materyalin öğrenciler için daha yararlı olduğu bildirilmektedir¹³. Ders notlarının anabilim dalının web

sayfasında da yer almasını isteyen öğrenciler bulunmaktadır. Bu durum çağdaş iletişim yöntemlerinden yararlanmak gerektiğini de vurgulamaktadır. Ön hazırlık yapmadan anatomi uygulamalarına katılan öğrencilerin oranı % 63,1'dir. Öğrencilerin kaynak seçiminde yeterli oranda yönlendirilmedikleri ve buna bağlı olarak uygulamalara gerektiği gibi hazırlanmadan geldikleri düşünülebilir. Ancak % 29,1 oranındaki öğrencinin hangi konunun işleneceğini bile bilmeden uygulamaya gelmesinin altında yatan nedenlerin irdelenmesi, öğrenilecek konuya öğrencinin hazırlık yaparak gelmesini teşvik edecek yöntemlerin araştırılması önemlidir.

Kliniğe yönelik bilgilere daha fazla yer verilmesi isteği öğrencilerin gelecek yaşamlarına hazırlanmak konusundaki görüşlerini yansıtmaktadır. Bu da klinik anatomiye yönelik bir ilgi olduğunu ve üst sınıflarda böyle bir dersin varlığının yararlı olabileceğini düşündürmektedir. Öğrencilerin kadavra sayısının yetersiz, kadavra başına düşen öğrenci sayısının fazla olduğunu belirtmesi kendilerine sunulan eğitim materyalinin teminindeki güçlüğü ortaya koymaktadır. Uygulamanın sunuluşunda da sorumlu öğrencilerin konuyu aktarması yerine öğretim üyesi ağırlıklı anlatım yapılması yönünde istekleri olduğu görülmüştür. Bu isteklerini belirtirken bazı sorumlu öğrencilerin yeterince hazırlanmadan geldiklerini ya da öğretim üyelerinin yeterli denetimi yapmadıklarını da ifade etmişlerdir. Yine de pasif bilgilendirmeye alışmış olmaları ve pek çoğunun böyle bir eğitimden geçerek üniversiteye gelmiş olmaları da yadsınamaz. Öğrencilerin yarıya yakını anatomi için ayrılan uygulama saatlerinin artırılmasını, bir bölümü de uygulama saatlerinin daha etkin kullanılmasını istemektedir.

Öğrenci geri bildirimlerinin objektif olarak değerlendirilmesi ve elde edilen sonuçların eğitime olumlu bir şekilde yansıtılması önemlidir. Mevcut çalışma, anatomi uygulamaları özelinde öğrenci geri bildirimlerinin uygulanan yöntem ve içerik açısından olumlu etkilerinin olabileceğini, benzeri geri bildirim uygulamalarının tüm tıp eğitimine önemli katkı sağlayacağını düşündürmektedir.

Kaynaklar

1. Çizmeci O, Dinççağ A, Değerli Ü: Olumlu bir öğrenim ortamı yaratmak. Tıp Eğitimi Dünyası, 4: 2001.
2. Acuner AM, Yalçın M, Ersoy M, Tekdemir İ, Ersoy F: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi anatomi dersine ilişkin öğretme-öğrenme sürecinin değerlendirilmesi. Ankara Üni. Tıp Fak. Mec., 52:211-218, 1999.

3. Şendemir E, Çimen A, Arı İ: Kadavra uygulamaları sırasında maruz kalınan formaldehitin öğrenciler üzerindeki etkisi. *Uludağ Üniv Tıp Fak Der*, 21: 107-110, 1994.
4. Cankur NŞ, Turan S: Öğrencilerin bakış açısı ile Tıp Fakültesi eğitimi: I. Eğitim boyutu. *Uludağ Üniv Tıp Fak Der*, 26: 13-17, 1999-2000.
5. Liaison Committee on Medical Education. The role of students in the accreditation of U.S. medical education programs. *LCME Official Issue*. June 2000. s. 1-13.
6. Bingöl A: Tıptaki öğretim üyesinin öğretim sorumluluğu. *Ankara Üni. Tıp Fak. Mec.*, 52:181-189, 1999.
7. Carmichael SW, Pawlina W: Animated powerpoint as a tool to teach anatomy. *Anat Rec*, 261: 83-88, 2000.
8. Çilenti K: Eğitim Teknolojisi ve Öğretim. Gül Yayınevi, 1984, s. 35-36.
9. Terzi C: Toplum Sağlığına Bir Köprü Tıp Eğitimi. İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 9.
10. Boud D: "Moving towards autonomy." *Developing student autonomy in learning*. Ed. Boud D, Kogan Page, London, 1988, s. 17-39.
11. Bayley T: *Learning principles in teaching and training techniques for hospital doctors*. Ed. Bayley T, Drury M. Radcliffe Medical Press, Oxon, 1998, s. 1-9.
12. Özvarış ŞB, Aslan D, Koçoğlu GO: İntern doktorların "sağlık eğitimi" seminerleri ile ilgili görüşleri. II. Ulusal Tıp Eğitimi Kongresi, "2000'li Yıllarda Tıp Eğitimi", Bildiri Özet Kitabı, 2001, s. 159.
13. Tavares MA, Silva MC: Handouts as an educational support for the teaching/learning program in clinical anatomy. *Clin Anat*, 12:337-344, 1999.